

А.А. Пилипенко, С.М. Пилипенко
**СТРАТЕГІЧНИЙ АСПЕКТ ОРГАНІЗАЦІЇ
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ПІДТРИМКИ
АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ**

У статті розглянуто особливості формування обліково-аналітичного забезпечення системи стратегічного антикризового менеджменту підприємств та їх об'єднань. Особливість пропозицій полягає в орієнтуванні процесів генерації облікової інформації на превентивний характер антикризових дій суб'єктів господарювання.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, превентивне антикризове управління, консолідація інформації, онтологія, управління знаннями.

Рис. 4. Літ. 12.

А.А. Пилипенко, С.М. Пилипенко
**СТРАТЕГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ОРГАНИЗАЦИИ
УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ
АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ**

В статье рассмотрены особенности формирования учетно-аналитического обеспечения системы стратегического антикризисного менеджмента предприятий и их объединений. Особенность предложений состоит в ориентации процессов генерации учетной информации на превентивный характер антикризисных действий субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: учетно-аналитическое обеспечение, превентивное антикризисное управление, консолидация информации, онтология, управление знаниями.

А.А. Pylypenko, S.M. Pylypenko
**STRATEGIC ASPECT IN ORGANIZATION OF ACCOUNTING &
ANALYTICAL SUPPORT FOR CRISIS MANAGEMENT**

The article considers the peculiarities of the accounting & analytical support formation for the strategic crisis management at enterprises and their unions. The key feature of the author's proposition is the orientation of the accounting information generation processes on the preventive anticrisis actions of the economic entities.

Keywords: accounting & analytical support; preventive crisis management; consolidation of the information; ontology; knowledge management.

Постановка проблеми. Особливістю сучасного етапу розвитку національної та світової економіки є подолання кризових явищ, тому вкрай необхідним є вдосконалення інструментарію антикризового управління, який використовується на всіх рівнях архітектурного представлення економічної системи. Ефективність застосування даного інструментарію значною мірою залежатиме від якості організації інформаційного забезпечення складових його елементів. Від систем управління учасників ринкових відносин вимагається переорієнтація на ефективне використання нематеріальних ресурсів, головною рушійною силою яких є знання підприємств. Саме реалізація антикризових дій вимагає нового підходу до організації обліково-аналітичної підтримки, завдання якої поглиблюються акумулюванням інтелектуального капіталу, ви-

явленням й поширенням наявної інформації та досвіду, створенням засад для розповсюдження й передачі знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання організації обліково-аналітичного процесу широко представлені в економічній літературі, хоча питання інноваційного розвитку облікової підсистеми та її орієнтації на підтримку прийняття управлінських рішень (переважно через ретроспективність показників фінансового обліку) вимагають глибшого вивчення. Відповідно, вимагає проведення додаткових досліджень і необхідність забезпечення стратегічної спрямованості облікових даних й ефективної їх інтеграції в систему антикризового управління. Так, у контексті пропонованого дослідження сутність інформаційного забезпечення антикризового управління буде визначати термін «обліково-аналітична підтримка». Цей термін має різні тлумачення [9; 10], більшість з яких не відповідає потребам сучасності.

Формування обліково-аналітичної підтримки антикризового управління вимагає уточнення не лише сутності такої підтримки, а й усвідомлення нового розуміння безпосередньо управлінського процесу. Як видно з рис. 1, частина наявних тлумачень [5; 6] орієнтуються на реактивний характер антикризового управління. Спрямованість управлінського процесу відповідає означеній на рис. 1 другій зоні уваги менеджменту. З одного боку, такий підхід є цілком вірним, адже антикризовий менеджмент повинен сприяти поверненню підприємства на попередню траєкторію розвитку. В термінології О.В. Василенко [2, 493] позначення рис. 1. відповідають таким етапам, як наближення кризи (t_H); прихована форма (t_C); проявлення кризи (t_{Π}); обвальна криза (t_O); адаптація до кризи (t_A); стабілізація кризи (t_{CT}); ліквідація кризи (t_{Π}); відновлення системи (t_B).

З іншого боку, метою антикризової стратегії повинно бути запобігання виникненню кризових явищ, що нівелює актуальність першого варіанта. Отже, головною властивістю антикризового менеджменту є превентивність або проактивність реагування. У зв'язку з цим варто зробити певні зауваження. Якщо кризу розглядати як зовнішні потрясіння, то впроваджувати антикризові дії слід ще на етапі роботи за графіком (t_T), коли аналіз прояву та наслідків кризи (t_{AT}) робиться заздалегідь, до її початку. Якщо ж кризу вважати передумовою розвитку підприємства (прояв кризи в межах такої рушійної сили розвитку, як наявність суперечностей), то антикризовий менеджмент повинен навіть стимулювати виникнення кризових ситуацій (зокрема, в межах означеної Л. Грейнером [3] тріади «розмороження – рух системи – заморозка»).

Невирішені частини проблеми. Виділені авторами невідповідності у розумінні антикризового процесу призвели до орієнтування облікових систем саме на реактивне фіксування інформації, що відповідає означеній на рис. 2 схемі. Традиційне розуміння облікового процесу (облік визначається як функція управління, а не в бухгалтерській термінології) орієнтується на використання петель від'ємних зворотних зв'язків. Проактивність вимагає спрямованості облікового процесу на розробку й реалізацію превентивних заходів. Даний процес ще більше ускладнюється наявністю різних варіантів розвитку подій, кожен з яких має власний сценарій розвитку та, відповідно, власне розуміння

змісту інформаційної підтримки (тут облік пропонується підпорядкувати 4D-онтологічному підходу¹).

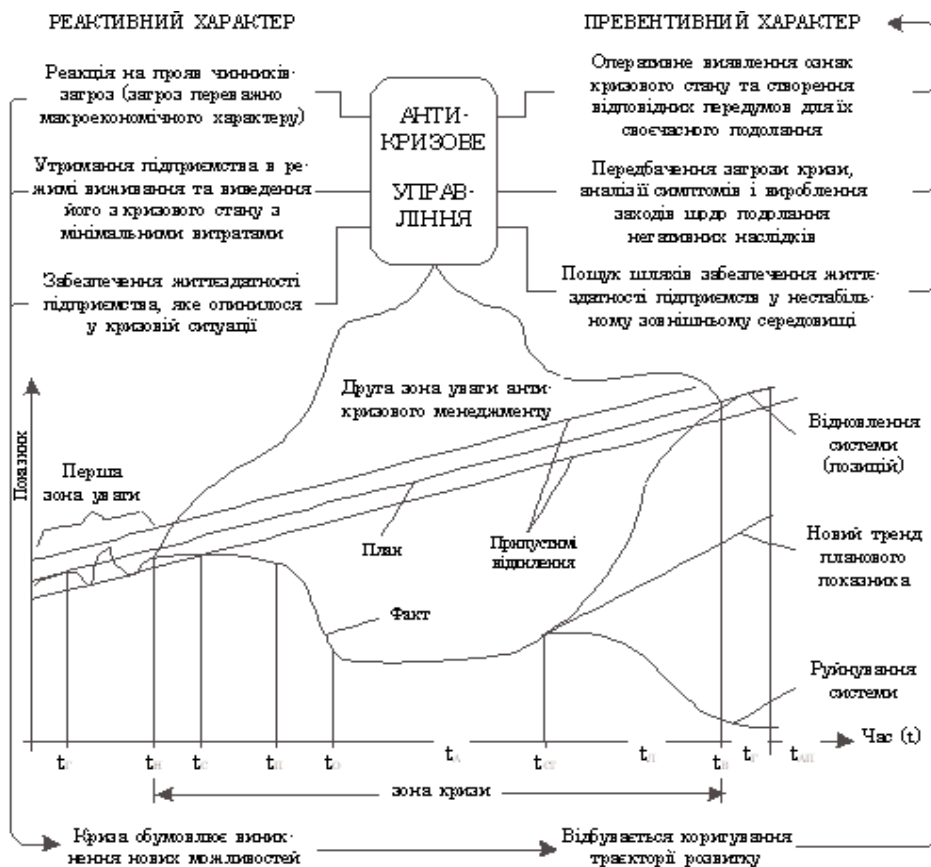

Рис. 1. Усвідомлення спрямованості уваги антикризового менеджменту, авторське узагальнення на основі [2; 5; 6]

Отже, в контексті означеної на рис. 2 схеми недоречно обмежувати розвиток облікових систем лише фіксуванням додаткових відомостей (інтеграцією бухгалтерського обліку та моніторингу, що підтверджують дослідження [4; 7]). Потрібне додавання до облікових рахунків превентивних аналітичних ознак (відмінних від ідеології аналітичного обліку) і можливостей інтегрування інформації та знань.

Метою дослідження є розвиток теоретико-методологічних засад організації обліково-аналітичної підтримки антикризового управління, орієнтованого на превентивне відображення розвитку подій і підтримку позитивних зворотних зв'язків.

¹ 4D-онтологія – модель предметної сфери будь-якого явища чи процесу, до стандартних вимірів якої додається лінія часу та уявлення про множинність траєкторій розвитку після поточного періоду часу.

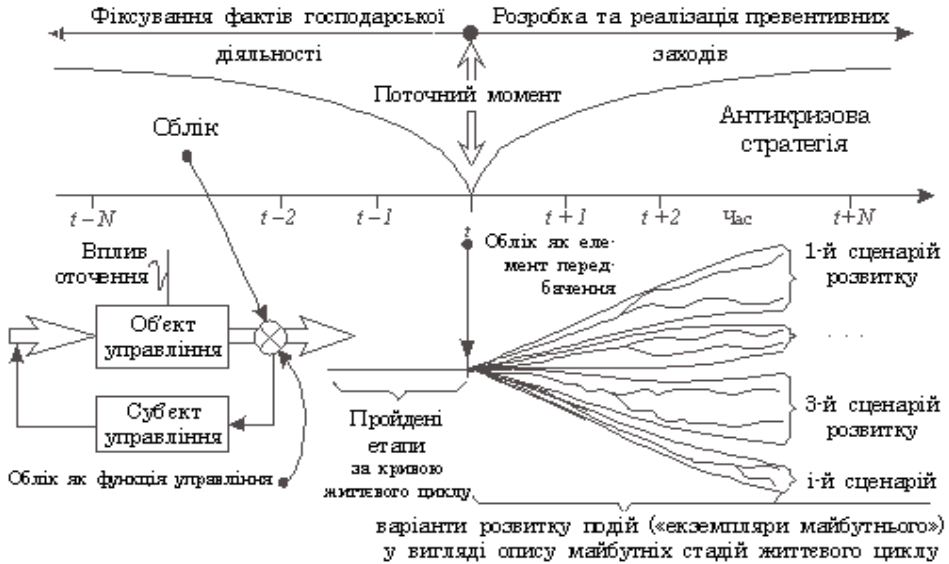

Рис. 2. Відбиття зміни спрямованості облікового спостереження, авторська розробка

Основні результати дослідження. Розкриття поставленої мети пропонується реалізувати через розроблення концепції превентивного облікового-аналітичного забезпечення антикризового менеджменту. Враховуючи множинність підходів до розуміння сутності облікового забезпечення [9; 10], слід наголосити на необхідності його орієнтування на процедури консолідації інформації, які у [4] визначаються через спеціально створене, оброблене та підготовлене для використання відкрите знання. Говорячи про логічну, а не фізичну консолідацію інформації, потрібно звернути увагу на необхідність переведення облікового процесу з документоцентричного (робота з окремим документом як із єдиним цілим без врахування взаємозв'язку між документами й обліковими номенклатурами) до датацентричного (інтеграція окремих відомостей з різних носіїв інформації та даних в єдину онтологічну схему; в процесі функціонування системи передбачається обмін не документами, а схемами даних і структурами баз даних) підходу. Якщо документоцентрика орієнтується на застосування документів як цілісних об'єктів (через це відсутній гнучкий зв'язок як між виділеними у документах обліковими номенклатурами, так і між цими номенклатурами та змінюваними потребами антикризового менеджменту), то датацентрика оперує з отриманими у різних нотаціях та інтегрованих між собою схемами фіксування даних. У даному випадку організація облікової підтримки перетворюється на формування відповідної онтології предметної галузі. Саме утворення онтологічних схем дозволяє в обліковому процесі забезпечити обмін знаннями та створити умови для антикризового розвитку.

Якщо ж розвиток подати в контексті процесів накопичення й структуризації інформації, то в межах облікового процесу можна забезпечити (за рахунок введення основних і компліментарних облікових номенклатур) орієнтування на означену на рис. 2 нелінійність і багатоваріантність розвитку. Дійсно,

випадковість впливу оточення збільшує кількість можливих траєкторій і сценаріїв розвитку, тому унеможливується передбачення параметрів утвореної (в результаті бифуркаційного переходу) соціально-економічної системи. Відповідно, в процесі організації обліково-аналітичної підтримки треба передбачити такий склад і процедури наповнення облікових номенклатур, які надаватимуть розширене обґрунтування можливих сценаріїв розвитку (серед яких будуть і проактивні антикризові).

Оскільки ж напрямок розвитку встановлюється переважно не на основі пройдені системою траєкторії життєвого циклу (при цьому не слід нівелювати здобутки інституціональної парадигми щодо залежності від попереднього шляху розвитку), а на основі уявлень про майбутні структури-атрактори, то логічним є введення до облікових рахунків додаткових аналітичних ознак (авторами вже розглядалась можливість інтеграції даних ознак з інструментарієм імітаційного моделювання та нейронними мережами [8]).

У контексті стратегічного аспекту облікового процесу слід зазначити, що для більшості управлінських рішень (як у сфері антикризового, так і стратегічного управління) необхідно ввести додаткові показники, відсутні в системі бухгалтерського обліку. Такими показниками можуть стати маржинальні чи трансакційні витрати, вартість і наявність інтелектуального чи соціального капіталу тощо. Більш того, дані показники слід залучити до контуру управління за допомогою відповідного управлінського інструменту. Як уже неодноразово наголошувалось, таким інструментом може стати концепція збалансованої системи показників (BSC). На жаль, ця концепція не адаптована до потреб консолідації інформації (консолідацію тут слід проводити в межах процедур Business Intelligence²). Також BSC не враховує характеристики середовища господарювання. Варіант подолання даної невідповідності представлено на рис. 3.

Запропонований на рис. 3 підхід дозволяє не лише інтегрувати характеристики оточення до обліково-аналітичної системи та стратегічного менеджменту, заданого через BSC, а й забезпечити моделювання розвитку подій за рахунок імітаційного моделювання виділених в розрізі ключових чинників успіху індикаторів ефективності підприємства чи об'єднань підприємств. Більш того, означену на рис. 3 схему можна розглядати ще й як шаблон-приклад онтологічної моделі предметної сфери антикризового управління. Саме в розрізі визначених позитивних і негативних зворотних зв'язків слід забезпечувати оптимізацію поєднання системи управління та функції обліку з відповідною структурізацією останньої.

Під час створення онтологічних моделей для реалізації обліково-аналітичної підтримки заслугоує на увагу ще один інструмент подолання викликів кризи – інтеграція суб'єктів господарювання або виникнення інтегрованих структур бізнесу. З одного боку, доречною є орієнтація на положення стандарту ISO/IEC 15944-4:2006 «Інформаційна технологія. Операційні сценарії.

² Business Intelligence – процедури інтелектуального аналізу даних; процес перетворення даних в інформацію та знання для підтримки неформалізованих рішень; інформаційні технології консолідації інформації для забезпечення бізнес-користувачам доступу до знань.

Бухгалтерський облік та економічна онтологія» [12]. З іншого боку, доречним є застосування означеної у [11] концепції стратегічного сховища даних. Поєднання вказаних розробок дозволило авторам звести обліково-аналітичну підтримку антикризового управління до організації управління процесами накопичення й консолідації знань. Облікова підтримка при цьому перетворюється на формування корпоративної темпоральної бази знань, до складу якої залучаються всі складові поданої на рис. 4 онтологічної моделі.

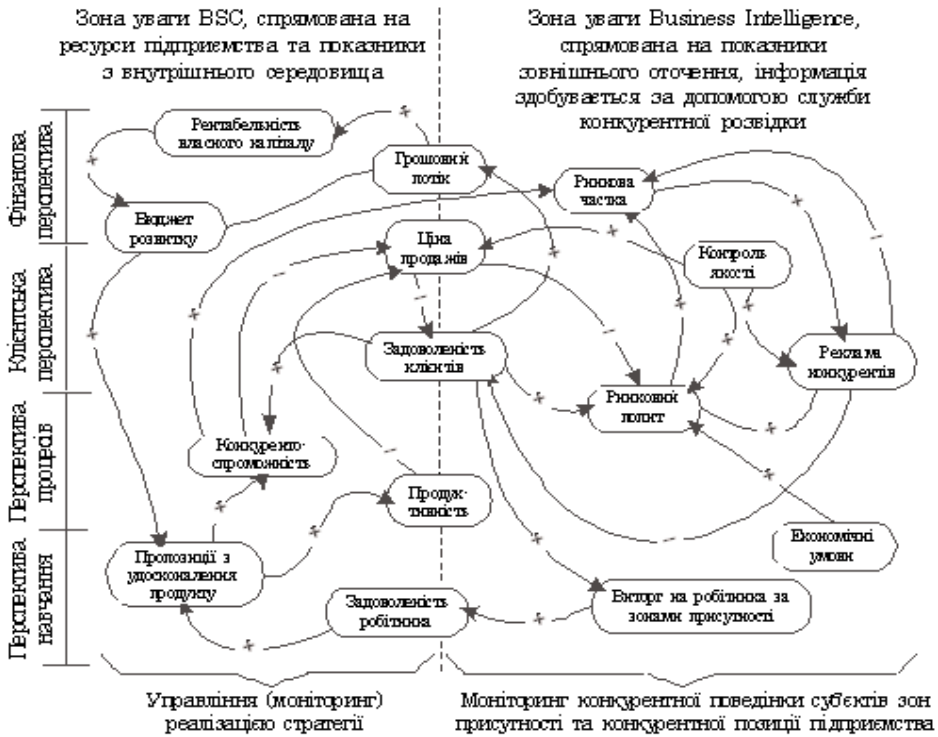

Рис. 3. Превентивна консолідація інформації у збалансованій системі показників, авторська розробка

Прийняття означеного на рис. 4 підходу сприятиме збільшенню швидкості спільних взаємодій або зниженню витрат завдяки полегшенню процедури використання знань, а також впровадженню інновацій, створенню нових продуктів і послуг на основі ефективнішого обміну знаннями між учасниками інтегрованої структури бізнесу. Якщо ж врахувати об'єктивну необхідність орієнтування досліджень на використання набутків економіки знань, створення таких сховищ даних слід здійснювати на основі застосування інструментів інтелектуального аналізу даних (data mining), за допомогою яких й створюватиметься цілісне уявлення про ситуацію в середовищі. Отримане в такий спосіб інтегроване відбиття конкретної ситуації порівнюється з образами типових ситуацій (еталонами), що зберігаються в стратегічному сховищі даних (data warehouse). Результатом такого порівняння є віднесення образу поточної ситуації до одного з еталонів або відомих класів ситуацій. Це дозво-

ляє миттєво ініціалізувати управлінський механізм, що відповідає типовій ситуації, та, з мінімальними ресурсними витратами, швидко й правильно відреагувати на неї. Відповідно, стратегічний процес розвитку підприємства розкривається через зростання «інформаційної насиченості», зафіксованої в системі обліку інформації.

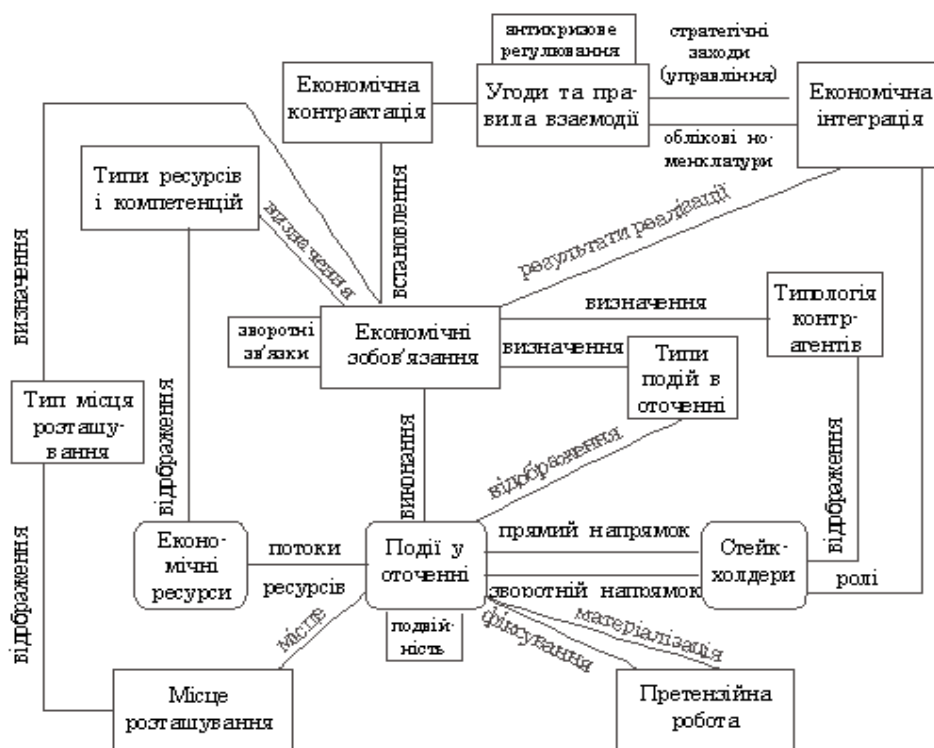

Рис. 4. Розроблена за ISO 15944 онтологічна модель взаємодії підприємств, адаптовано за [12, 32–37]

Висновки. У результаті проведеного дослідження розроблено методичний підхід до формування обліково-аналітичного забезпечення системи стратегічного антикризового менеджменту підприємств, орієнтованого на превентивний характер антикризових дій суб'єктів господарювання. Разом з тим, потребує подальших розробок формалізація процесу утворення онтологій предметних сфер і переведення бухгалтерського обліку з документоцентричного на датацентричне орієнтування.

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.061999 №996-XIV // Все о бухгалтерском учете. – 1999. – №11. – С. 3–9.

2. Василенко А.В. Менеджмент устойчивого развития предприятий: Монография. – К.: Центр учебной литературы, 2005. – 648 с.

3. Грейнер Л. Эволюция и революция в процессе роста организаций // Вестник С.-Петербургского ун-та. – Серия: Менеджмент. – 2002. – Вып. 4. – С. 76–92.

4. Деревянко А.С., Солощук М.Н. Технологии и средства консолидации информации. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2008. – 432 с.

5. Кован С.Е. Теория антикризисного управления. – М.: КНОРС, 2009. – 160 с.
6. Коротков Э.М. Антикризисное управление – М.: ИНФРА-М, 2000. – 432 с.
7. Нападівська Л.В. Управлінський облік: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 450 с.
8. Пилипенко А.А., Пилипенко С.М. Моделювання систем обліку в організації управління знанням інтегрованих суб'єктів господарювання // Економіка: проблеми теорії та практики.– 2010.– Вип. 263. – Т. VIII. – С. 2067–2071.
9. Пушкар М.С. Розробка систем обліку. – Т.: Карт-бланш, 2003. – 198 с.
10. Смирнова В.В. Информационное обеспечение предпринимательских структур // Экономика. Менеджмент. Підприємництво.– 2003.– №11. – С. 294–297.
11. Bhansali, N. (2010). Strategic data warehousing: achieving alignment with business. London: Taylor and Francis Group, 200 p.
12. ISO/IEC 15944-4:2006 Information technology – Business Operational View – Part 4: Business transaction scenarios – Accounting and economic ontology // workspace.infoman.ca.

Стаття надійшла до редакції 13.12.2010.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: lena@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: Наук. монографія. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232 с. Ціна без доставки – 40 грн.

Автори: М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева.

У монографії розкрито місце і засади фінансової безпеки в системі економічної безпеки на двох рівнях управління економікою країни: держави і підприємства. Розкрито роль економічної безпеки в розвитку економіки України, визначено і обґрунтовано шляхи забезпечення фінансової безпеки на рівні держави.

Викладено методологічні основи фінансової безпеки підприємства та управління нею. Визначено форми і методи удосконалення механізму управління фінансовою безпекою на рівні підприємства.